POST-ULUSLARARASI GÜVENLİK DÖNEMİ:
TEHDİTLER, AKTÖRLER, ÇÖZÜMLER

Editör: Dr. Öğr. Üyesi Eda TUTAK

Gazi Kitabevi

Post Uluslararası Güvenlik Dönemi: Tehditer, Aktörler, Çözümler

Editör
Dr. Öğr. Üyesi Eda TUTAK

Gazi Kitabevi

"En İyi Akademi, Bir Kitaplıktır."

Post Uluslararası Güvenlik Dönemi: Tehditler, Aktörler, Çözümler

Editör:
Dr. Öğr. Üyesi Eda TUTAR
ORCID: 0000-0002-8567-8106

© Gazi Kitabevi Tic. Ltd. Şti.

Bu kitabın Türkiye'deki her türlü yayın hakkı Gazi Kitabevi Tic. Ltd. Şti'ne aittir, tüm hakları saklıdır. Kitabın tamamı veya bir kısmı 5846 sayılı yasanın hükümlerine göre, kitabı yayınlayan firmanın ve yazarlarının önceden izni olmadan elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt sistemiyle çoğaltılamaz, yayınlanamaz, depolanamaz.

ISBN • 978-625-5816-52-8

Baskı • Eylül, Ankara 2025

Dizgi/Mizanpaj • Gazi Kitabevi
Kapak Tasarım • Gazi Kitabevi

Gazi Kitabevi Tic. Ltd. Şti.
Yayıncı Sertifika No: 44884

Merkez
Bahçelievler Mah. 53. Sok. No: 29 Çankaya/ANKARA
0.312 223 77 73 - 0.312 223 77 17
0.544 225 37 38
0.312 215 14 50
www.gazikitabevi.com.tr
info@gazikitabevi.com.tr

Sosyal Medya
gazikitabevi
gazikitabevi
gazikitabevi

Sayfa Basım Sanayi Ticaret Ltd. Şti
Sertifika No: 77079

Matbaa
Tevfik İleri Mah. Emek cad. Polat sok. No: 2
Pursaklar Ankara
0312 394 83 94

İÇİNDEKİLER

MODERN DEVLET GÜVENLİĞİNE YÖNELİK TEHDİTLER VE STRATEJİLER 1
Prof. Dr. Yaşar ONAY

CLAUSEWİTZ'İN SAVAŞ KURAMI ÇERÇEVESİNDE ULUSAL GÜVENLİK VE ULUSLARARASI GÜVENLİK İLİŞKİSİNİN ANALİZİ 21
Prof. Dr. Burak Samih GÜLBOY
Arş. Gör. Burak HACIOĞLU

SİYONİST SALDIRGANLIĞIN İSRAİL'İN ONTOLOJİK GÜVENLİK ALGISINDAKİ HÂKİMİYETİNİN ARKA PLANI 41
Prof. Dr. Mim Kemal ÖKE
Dr. Bahri Sarp YILMAZ

BELİRSİZLİĞİN GÖLGESİNDE İSRAİL'İN NÜKLEER SİLAH PROGRAMI 65
Doç. Dr. Cenk ÖZGEN

ULUSLARARASI GÜVENLİKTE DERİNLEŞEN SİBER ALAN: JEOPOLİTİK DÜZEYE ETKİ 83
Doç. Dr. Vahit GÜNTAY

JEOPOLİTİK RİSKLERİN EKONOMİK GÜVENLİK VE ULUSLARARASI TİCARET ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: RUSYA-UKRAYNA SAVAŞI VE AVRUPA BİRLİĞİ PERSPEKTİFİ 103
Dr. Öğr. Üyesi Asiye KÜÇÜKOSMAN

ULUSLARARASI GÜVENLİK AÇISINDAN İÇ-DIŞ POLİTİKA İLİŞKİSİ: TÜRKİYE'NİN ULUSAL GÜVENLİK ANLAYIŞI OLARAK "YURTTA BARIŞ, DÜNYADA BARIŞ" DÜSTURU 145
Prof. Dr. Gökhan KOÇER

PANDEMİLER VE ULUSLARARASI GÜVENLİK: COVID-19'UN KOLEKTİF MİLLİYETÇİLİK VE ULUS DEVLET ÜZERİNDEKİ DÖNÜŞTÜRÜCÜ ETKİSİ..... 159
Muharrem BAYRAK
Arş. Gör. Fevzi KIRBAŞOĞLU

EKOLOJİK GÜVENLİĞE İRONİK BİR YOLCULUK: GO! EKO-DİKTATÖRLÜK ÖNCE YERYÜZÜ, SONRA İNSAN ROMANI..... 179
Prof. Dr. Ülkü ELİUZ
Arzu KÜÇÜKOSMAN

GASTRO-GÜVENLİK: TEHDİTLER, AKTÖRLER, ÇÖZÜMLER..... 213
Dr. Oya AYAN
Prof. Dr. Mim Kemal ÖKE

ULUSLARARASI GÜVENLİKTE LİDERLİK DİPLOMASİSİNİN ROLÜ: RUSYA-UKRAYNA SAVAŞI ÖZELİNDE RECEP TAYYİP ERDOĞAN..... 243
Doç. Dr. Sinem ÇELİK

ENERJİ DÖNÜŞÜMÜ VE YEŞİL SAVAŞ 265
Doç. Dr. Anıl Çağlar ERKAN

PANDEMİLER VE ULUSLARARASI GÜVENLİK: COVID-19'UN KOLEKTİF MİLLİYETÇİLİK VE ULUS DEVLET ÜZERİNDEKİ DÖNÜŞTÜRÜCÜ ETKİSİ*

Muharrem BAYRAK**
Arş. Gör. Fevzi KIRBAŞOĞLU***

ÖZET

19. yüzyılda gerçekleşen Sanayi Devrimi sürecinde yetersiz sağlık koşullarının tetiklediği salgın hastalıklar, uluslararası iş birliğinin gerekliliğini ön plana çıkarmıştır. Birinci ve İkinci Dünya Savaşları sonrasında nükleer tehditler ve ekonomik krizler gibi konuların öncelik kazanması, salgın hastalıkların uluslararası güvenlik gündemindeki önemini azaltmıştır. Bu dönemdeki genel yaklaşımı yansıtan en belirgin örnek, 1948'de Amerika Birleşik Devletleri eski Dışişleri Bakanı George Marshall'ın bulaşıcı hastalıkların kontrolü konusundaki iyimser açıklamalarıdır. Ancak tarihsel süreç, pandemilerin tekrarlanan bir tehdit unsuru olduğunu göstermektedir. 2000'li yılların başından itibaren domuz gribi (H1N1), kuş gribi (H5N1), ebola virüsü hastalığı (EVD), şiddetli akut solunum yolu sendromu (SARS), edinilmiş bağışıklık eksikliği sendromu (AIDS) ve Yeni Koronavirüs Hastalığı (SARS-CoV-2/COVID-19) gibi hastalıklar, küresel sağlık tehditlerinin önemini artırmış ve güvenlik anlayışında paradigmatik değişimlere neden olmuştur. Soğuk Savaş sonrası dönemde güvenlik kavramı, insan hakları, ekonomik refah ve çevresel sorunları kapsayacak şekilde genişlemiş olsa da pandemilerin yarattığı sağlık tehditleri, devlet merkezli

---

* Bu çalışma, III. Uluslararası Hitit Kongresi'nde (2023) "Pandemilerin Uluslararası Güvenliğe Etkisi: Kolektif Milliyetçiliğin ve Ulus Devletin Yükselişi" başlığıyla sunulan ve özet ve tam metin kitapçığında (özet olarak) yayınlanan bildirinin yeniden gözden geçirilmiş ve genişletilmiş halidir.

** YÖK 100/2000 Doktora Öğrencisi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, mhrrmbyrk96@gmail.com, ORCID: 0000-0002-9190-9011

*** Karadeniz Teknik Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, fkirbasoglu@ktu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-8797-4750

yaşamda belirginleşen ötekileştirme ve yabancı düşmanlığı olmuştur. Başlangıçta virüsün menşei ülkesi Çin ve Doğu Asya kökenli yabancılara yönelik ayrımcı söylemler, zamanla küresel bir boyut kazanarak azınlıklar, sığınmacılar ve göçmenlerin sosyal izolasyonuna yol açmıştır. Ayrıca küresel kapanmanın üretim ve tedarik zincirlerine etkisiyle dünya ekonomisi 2008 krizinden sonraki en büyük sarsıntıyı yaşamıştır. Yaşanan küresel daralma ve artan ulusal ekonomi müdahaleleri, belirsizliği derinleştirmiş ve krizi şiddetlendirmiştir.

Pandeminin çok boyutlu etkileri değerlendirildiğinde, küreselleşmenin artık medeniyetin vazgeçilmez bir unsuru olarak görülmediği açıktır. Batı merkezli değer sisteminin ve mevcut uluslararası düzenin sorgulanması süreci pandemi öncesinde başlamış olsa da, COVID-19 sürecinde yaşanan yapısal dönüşümler, post-pandemi döneminde bu eleştirel yaklaşımların daha sistematik ve kapsamlı bir boyut kazanacağına işaret etmektedir.

Kaynakça

Acharya, A. (2017). After liberal hegemony: The advent of a multiplex world order. Cambridge University Press.

Açıkgöz, Ö., & Günay, A. (2020). The early impact of the Covid-19 pandemic on the global and Turkish economy. Turkish Journal of Medical Sciences, 50(9), 520-526.

AJMC. (2021, January 1). A timeline of Covid-19 developments in 2020. https://www.ajmc.com/view/a-timeline-of-covid19-developments-in-2020

Allen, J. R., Burns, N., Garrett, L., Haass, R. N., Ikenberry, G. J., Mahbubani, K., Menon, S., Niblett, R., Nye, J. S., Jr., O'Neil, S. K., Schake, K., Walt, S. M., & Theil, S. (2020, March 20). How the world will look after the coronavirus pandemic. Foreign Policy. https://foreignpolicy.com/2020/03/20/world-order-after-coroanvirus-pandemic/

Anderson, B. (1983). Imagined communities: Reflections on the origin and spread of nationalism. Verso.

Bieber, F. (2020). Global nationalism in times of the Covid-19 pandemic. Nationalities Papers, 1-13.

Bieber, F. (2022). Global nationalism in times of the Covid-19 pandemic. Nationalities Papers, 50(1), 13-25.

Billig, M. (1995). Banal nationalism. Sage Publications.

Buzan, B., Wæver, O., & de Wilde, J. (1998). Security: A new framework for analysis. Lynne Rienner Publishers.

Centers for Disease Control and Prevention. (2001). The global HIV and AIDS epidemic. https://www.cdc.gov/mmwr/preview/mmwrhtml/mm5021a3.htm

Centers for Disease Control and Prevention. (2018). History of 1918 flu pandemic. https://www.cdc.gov/flu/pandemic-resources/1918-commemoration/1918-pandemic-history.htm

Centers for Disease Control and Prevention. (2023). CDC museum Covid-19 timeline. https://www.cdc.gov/museum/timeline/covid19.html

Chakraborty, I., & Maity, P. (2020). Covid-19 outbreak: Migration, effects on society, global environment and prevention. Science of the Total Environment, 728, 138882.

Dağ, R. & Tüfekçi, Ö., (2022). Trends and Transformation in world Politics through the Eyes of the Leading IR Scholars. In Trends and Transformations in World Politics (pp. 153-268), Lanham: Lexington Books.

Druckman, D. (1994). Nationalism, patriotism, and group loyalty: A social psychological perspective. Mershon International Studies Review, 38(1), 43-68.

Elbe, S. (2010). Pandemic security. In J. P. Burgess (Ed.), The Routledge handbook of new security studies (pp. 163-173). Routledge.

Elbe, S. (2017). Sağlık ve Güvenlik. In A. Collins (Ed.), Çağdaş güvenlik çalışmaları (N. Uslu, Çev., ss. 334-345). Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi.

Elleby, C., Domínguez, I. P., Adenauer, M., & Genovese, G. (2020). Impacts of the Covid-19 pandemic on the global agricultural markets. Environmental and Resource Economics, 76, 1067-1079.

Enemark, C. (2009). Is pandemic flu a security threat? Survival: Global Politics and Strategy, 51(1), 191-214.

Gellner, E. (1983). Nations and nationalism. Blackwell Publishing.

Gössling, S., Scott, D., ve Hall, C. M. (2021). Pandemics, tourism and global change: A rapid assessment of

Greenfeld, L., Malczewski, E., & Robertson, S. (2020). Covid-19, nationalism and the politics of crisis: A scholarly exchange. Nations and Nationalism, 26, 807-825.

Güder, S. (2020). The effects of Covid-19 on the international system and Turkish politics. In D. Demirbaş et al. (Eds.), The Covid-19 pandemic and its economic, social and political impacts. İstanbul University Press.

Habermas, J. (2001). The postnational constellation: Political essays. MIT Press.

Hobsbawm, E. J. (2012). Nations and nationalism since 1780: Programme, myth, reality. Cambridge University Press.

Jarus, O. (2023, May 27). The worst epidemics and pandemics in history. Live Science. https://www.livescience.com/worst-epidemics-and-pandemics-in-history.html

Kırbaşoğlu, F., & Tüfekçi, Ö. (2020). Avrupa Birliği'nin Yükselen Güçler Politikası: BRICS ve MIKTA Ülkelerinin Meydan Okumaları. Novus Orbis: Siyaset Bilimi Ve Uluslararası İlişkiler Dergisi, 2(1), 39-70.

Kırbaşoğlu, F., & Tüfekçi, Ö., (2021). Avrupa Birliği'nin Geniş Karadeniz Havzası'na Yönelik Politikaları: 2020. (İçinde) KARADENİZ: 2020 Gelişmeleri Işığında Bölgesel Değerlendirmeler (ss. 439-473), Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Yayınları.

Koçer, G. (2021). Pandemiler ve küresel güvenlik ezeli ve ebedi tehdit: Dördüncü atlı. In A. Eminoğlu ve M. Ülgül (Ed.), Uluslararası güvenliğe giriş. Nobel Yayıncılık.

Labonte, R., Mohindra, K., & Schrecker, T. (2011). The growing impact of globalization for health and public health practice. Annual Review Public Health, 32, 263-283.

Laborde, D., Martin, W., & Vos, R. (2020). Covid-19 risks to global food security. Science, 369(6503), 500-502.

LeDuc, J. W., & Barry, M. A. (2004). SARS, the first pandemic of the 21st century. Emerging Infectious Diseases, 10 (11).

Nişanyan Sözlük. (t.y.). Pandemi. https://www.nisanyansozluk.com/kelime/pandemi

Online Etymology Dictionary. (t.y.). Pandemic. https://www.etymonline.com/search?q=pandemic&ref=searchbar_searchhint

Piret, J., & Boivin, G. (2021). Pandemics throughout history. Frontiers in Microbiology, 11, 1-16.

Porta, M. (2014). A dictionary of epidemiology (6th ed.). Oxford University Press.

Rushton, S., & Kittelsen, S. (2017). Pandemics and global health. In M. D. Cavelty & T. Balzacq (Eds.), Routledge handbook of security studies (2nd ed.). Routledge.

Smith, A. D. (2013). Nationalism: Theory, ideology, history (2nd ed.). Wiley.

Su, R., & Shen, W. (2021). Is nationalism rising in times of the Covid-19 pandemic? Individual-level evidence from the United States. Journal of Chinese Political Science, 26, 169-187.

TED. (2015). The next outbreak? We're not ready [Video]. https://www.ted.com/talks/bill_gates_the_next_outbreak_we_re_not_ready

Tüfekçi, Ö. & Dağ, R. (2022). Whither Global Governance? An Approach to the World Politics. In Trends and Transformations in World Politics (pp. 137-149), Lanham: Lexington Books.

United Nations Development Programme. (1994). Human development report. Oxford University Press.

Wade, L. (2020, May 14). From black death to fatal flu, past pandemics show why people on the margins suffer most. Science. https://www.science.

Walt, S. (1991). The renaissance of security studies. International Studies Quarterly, 35 (2), 211-239.

Wang, Z. (2021). From crisis to nationalism? The conditioned effects of the Covid-19 crisis on neo-nationalism in Europe. Chinese Political Science Review, 6, 20-39.

World Health Organization. (2005). Pandemic influenza preparedness and response. WHO Press.

World Health Organization. (2022). Timeline: WHO's Covid-19 response. https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/interactive-timeline

World Health Organization. (2023). WHO coronavirus (Covid-19) dashboard. https://covid19.who.int/

Woods, E. T., Schertzer, R., Greenfeld, L., Hughes, C., & Miller-Idriss, C. (2020). Covid-19, nationalism, and the politics of crisis: A scholarly exchange. Nations and Nationalism, 26(4), 807-825.

Zhang, D., Hu, M., & Ji, Q. (2020). Financial markets under the global pandemic of Covid-19. Finance Research Letters, 36, 101528.

Güvenliğin tanımı köklü bir değişim geçiriyor.

Artık tehditler yalnızca ordular ve sınırlar arasında değil; dijital ağlardan iklim krizine, küresel salgınlardan devlet-dışı aktörlere kadar genişleyen bir alanda şekilleniyor.

Post-Uluslararası Güvenlik Dönemi: Tehditler, Aktörler, Çözümler, küresel güvenlik alanında yaşanan bu köklü dönüşümü disiplinler arası bir bakış açısıyla ele alan kapsamlı bir çalışmadır.

Elinizdeki eser, alanında uzman akademisyenler ve araştırmacılar tarafından kaleme alınmış 12 özgün bölümde; çağımızın karmaşık tehditlerini, değişen aktör yapılarını ve bu tehditlere karşı geliştirilen çözüm stratejilerini incelemektedir.

Kitaptaki her bölüm, hem kuramsal çerçevede hem de güncel gelişmeler ışığında, uluslararası güvenlik çalışmalarına özgün katkılar sunmaktadır.

Bu kitap; politik karar vericiler, akademisyenler, güvenlik uzmanları ve konuya ilgi duyan tüm okurlar için, uluslararası güvenliğin genişleyen çerçevesini ve günümüzün çok boyutlu tehdit ortamını anlamada güçlü bir rehber niteliği taşımaktadır.

Gazi kitabevi

Merkez/Mağaza
53. Sokak No: 29
Bahçelievler / ANKARA
Tel : (0 312) 223 77 73 - 223 77 17
info@gazikitabevi.com.tr • www.gazikitabevi.com.tr

ISBN: 978-625-5816-52-8
9 786255 816528

Gazi Kitabevi
Sosyal Bilimler Serisi